

FRANCISCO M. GIMENO BLAY

El Compromiso de Caspe (1412)

Diario del Proceso

FUENTES HISTÓRICAS ARAGONESAS 63

INSTITUCIÓN «FERNANDO EL CATÓLICO» (C. S. I. C.)
Excmo. Diputación de Zaragoza

RESSENYA A FRANCISCO M. GIMENO BLAY, *EL COMPROMISO DE CASPE (1412). DIARIO DEL PROCESO*, SARAGOSSA, INSTITUCIÓN FERNANDO EL CATÓLICO, 2012, 495 pp. I.S.B.N.: 978-84-9911-174-2

REVIEW TO FRANCISCO M. GIMENO BLAY, *EL COMPROMISO DE CASPE (1412). DIARIO DEL PROCESO*, SARAGOSSA, INSTITUCIÓN FERNANDO EL CATÓLICO, 2012, 495 pp. I.S.B.N.: 978-84-9911-174-2

AGUSTÍ CAMPOS PERALES
campea@alumni.uv.es

Universitat de València

El Compromiso de Caspe (1412). Diario del Proceso,¹ del professor Francisco M. Gimeno Blay, catedràtic de Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de València, és l'estudi i l'edició crítica dels tres manuscrits que actualment es conserven i que narren els esdeveniments que precediren l'elecció de Ferran d'Antequera com a nou rei de la Corona d'Aragó.² El llibre que ens proposem de ressenyar

1 El llibre es pot consultar en línia en la següent direcció:
<http://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/32/21/compromisocaspediario.pdf>

2 Barcelona. Arxiu de la Corona d'Aragó. Cancelleria reial, Processos de Corts n. 15; Sogorb. Arxiu de la Catedral, ms. I-6; València. Biblioteca Històrica de la Universitat de València, ms. 40. Els exemplars de Sogorb i València són còpies directes i originals, de manera que es tracta d'un original múltiple.

transcriu, a més a més, altres documents relacionats amb dit procés i que són d'especial rellevància per tal d'entendre'l en conjunt.³

Des d'un punt de vista bibliogràfic es tracta d'una edició acurada. A la fi de l'obra s'han afegit il·lustracions que fan capir el que succeí abans i després de Casp des d'altres punts de vista. Diferents representacions pictòriques dels protagonistes dels esdeveniments o exemples dels passatges més significatius de cadascun dels manuscrits ens apropen al *Procés* i les seues connotacions. Així mateix, a l'encartament hi ha la reproducció de l'acta original de la sentència final de Casp, propietat de la família Ram de Viu, descendents de l'aleshores bisbe d'Osca, Domingo Ram, un dels tres compromissaris en representació del regne d'Aragó.

Era, aquest, un llibre necessari. D'una banda, les edicions que fins ara s'havien fet dels textos del *Procés* havien estat limitades, no només qualitativament, sinó també quantitativa, atés que eren publicacions incompletes i/o basades únicament en un manuscrit (el de l'Arxiu de la Catedral de Sogorb o el de l'Arxiu de la Corona d'Aragó a Barcelona). D'altra banda, la troballa d'un nou exemplar el 2010 a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València féu evident la necessitat d'unir aquest *nou* manuscrit original del *Procés* als dos ja coneguts i així establir-hi comparances. Atesa la rellevància historiogràfica dels esdeveniments, de l'interregne (1410-1412) i del posterior Compromís, aquest estudi és una peça clau per a entendre aquell moment històric des de perspectives polièdriques.

Els textos del *Procés*, editats a la segona part del llibre, es divideixen en tres parts ben diferenciades: el *Pròleg*, la *Concòrdia d'Alcanyís* i el *Diari íntegre*. En primer lloc, el *Pròleg*, escrit *a posteriori* de l'elecció de Ferran d'Antequera, és present al ms. de Sogorb i de València, però no al de Barcelona. Per a l'edició, el professor Gimeno Blay ha triat la versió del ms. 40 de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, atés que al de Sogorb manca un full. La seua composició, apunta l'autor, degué estar confiada a un individu eclesiàstic, avesat amb les referències bíbliques que planegen arreu del text. Sobre les dues versions del *Pròleg*, la llatina i la valenciana, la primera tal volta fóra anterior a l'escrita en llengua vulgar.

La *Concòrdia d'Alcanyís* és el segon text que inclou el *Procés*. En aquest cas se segueix per a l'edició el ms. 15 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, tot i que les lectures dels altres dos mss. acompanyen l'aparat crític. La *Concòrdia* transcriu la resolució presa pels representants del regne d'Aragó i del principat de Catalunya a dita vila del Baix Aragó el 15 de febrer de 1412 a fi de trobar de manera consensuada, a través de nou parlamentaris dels diferents territoris de la Corona d'Aragó, un nou rei. Per a tals efectes s'establí el 28 de juny com a data límit i s'estipulaven vint-i-vuit capítols a

---

3 L'Apèndix, el punt III de l'estudi (pp. 449-471), inclou, entre d'altres textos: l'acta notarial de 30 i 31 de maig de 1410 sobre la declaració de voluntat de Martí l'Humà, la notificació als interessats de la reunió a Casp dels compromissaris o els vots que s'hi emeteren.

complir i respectar.

Per últim, el *Diari íntegre* és el nucli fonamental d'aquesta edició. Què s'hi inclou? El títol que proporciona al diari del Compromís el ms. conservat a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València ens aporta una bona definició: *Processus actuum sive enantamentorum factorum per reverendissumos et multum honorabiles novem deputatos per Parlamenta generalia totius dictiones Corone Aragonum subiecte super investigatione, noscione et publicatione nostri veri regis et domini in castro de Casp riparie Iberi*.⁴ Una coneixença, la de la tria del nou monarca, que, tanmateix, cal matisar. Ben cert que la memòria que s'hi narra, s'exposa i s'argumenta és selectiva. Per la seua significació, el diari, *stricto sensu*, és analitzat minuciosament en el quart capítol de l'estudi introductori (pp. 71-132). La primera part d'aquest prefaci es clou amb les indagacions que, sobre les possibilitats de cada aspirant a la corona, s'extreuen del *Procés* (pp. 133-162).

Més enllà d'interpretacions teleològiques i d'anàlisis parcials sobre la importància ulterior del Compromís de Casp, la mort de Martí l'Humà significà en els coetanis un gran terrabastall. Aquesta és la visió, almenys, que transmeten les fonts que en donaren testimoniatge escrit.⁵ Una redacció, tal com s'afirma en la darrera sessió del Compromís de 28 de juny, *ad habendum de eis memoria in futurum*.⁶ Sens dubte, tota una declaració d'intencions. Un relat per al futur.⁶

L'estudi del professor Gimeno Blay que precedeix l'edició incideix no solament en la significació històrica del procés –una mostra més de la influència de Benet XIII en la política peninsular– sinó també en el paper de la paraula escrita entesa com a instrument simbòlic i de poder. Des d'un punt de vista escripturari, així com el manuscrit de *Processos de Cort* n. 15 que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó és un esborrany amb ratlladures, escrit *in situ*, els exemplars de Sogorb i València són còpies en net, transcrites una vegada que s'havien acabat les sessions a Casp.⁷ Aquest

---

4 València. Biblioteca Històrica de la Universitat de València ms. 40, f. 1r.

5 El present diari edita per primera vegada la versió en català del pròleg del Compromís que s'incorporà al principi dels Porcessos de Corts del regne de València 1412. La introducció d'elements literaris s'escenifiquen clarament en aquesta narració. Ací un tast: ¡O Déu quantes morts, quants incendis, quantes roberies, quantes *desonestats*, *quants vituperis*, *quants opprobis e quanta confusió!* No ha orde al món, sinó al profunt chaos d'infern; cascu s governa a son plaer. ¡O Déu, e per quins peccats permets aquests tants mals, e tal e tanta terra (on lo teu sanct nom se glorifica, on tanta almoyna e caritat s'es acostumada de fer) metre e exposar a perpetual ruïna e a estall de morts! Actualment es conserva a l'Arxiu Municipal de València, ms. yy-4 (ff. 1r-3v).

6 Un discurso para el futuro és el títol del tercer capítol de l'estudi introductori, pp. 35-70. S'analitza la importància que se li donaren als textos resultants del procés d'elecció del nou monarca, i sobretot l'èmfasi dels participants perquè quedara memòria escrita de tots els temes tractats i de les decisions que s'hi prenen.

7 Els mss. de Sogorb i València estan escrits per la mateixa mà. Gimeno Blay la identifica amb el notari Jaume Desplà, triat per la ciutat de València per acudir-hi a Casp. Les referències textuais així ho semblen indicar. Cfr. València. Biblioteca Històrica de la Universitat de València, ms. 40. f. 93v, amb sessió de 10 de maig.

fet, subratlla Gimeno, palesa que els compromissaris degueren ser conscients que un original amb ratlladures i esmenes podia induir a errors. D'aquesta manera, doncs, hom garantia la correcta transmissió d'un text clar, d'acord amb la importància dels fets que s'hi narraven i la voluntat dels seus autors intel·lectuals de fer romandre en un futur una determinada visió dels esdeveniments.

En síntesi, en el *Procés* editat pel professor Francisco M. Gimeno Blay s'evidencia el paper que jugà l'escriptura en un context d'inestabilitat sociopolítica a les terres del casal d'Aragó, ara òrfenes d'un sobirà. La solució a les *grans torbacions e moviments*, com s'expressa en la versió romançada del Pròleg, romangué d'ençà escrita i per tant dotada de la legitimitat que atorga el paper. El prefaci a l'edició crítica (pp. 197-211), en aquest sentit, és una interessant anàlisi codicològica amb la intenció d'esbrinar com es construïren els tres mss. i quines relacions s'hi poden establir entre ells.